

A Duna–Tisza köze irodalmi országútjain

A tájegységet tovább szűkítve Bács-Kiskun megyére, a Petőfi által megénekelte „Dunától a Tiszáig nyúló róna képé”-t nem csak a természet változatosabb jelenségei színezik. Bár többször elnéptelenedett, majd újra települt, a művelődéstörténet, s azon belül az irodalom nagy alakjainak sora kötődik az itteni településekhez, s örökítik meg emlékeiket műveikben. Sok oka van ennek azon az egyszerű tényen kívül, hogy itt születtek. A gazdálkodás lehetősége, a jó iskolák egyaránt vonzották a letelepülőket vagy tanulni vágyókat. Voltak, akiket a világirodalom ugyan nem jegyez, de a magyar kultúra szolgálatában érdemeket szereztek, s nekünk kötelességünk emlékezni rájuk – még akkor is, ha csak 1-2 évig időztek a megye területén, vagy a történelem viharai fújták keresztül ezen a vidéken.

Akit valamilyen titkos, mélyről jövő belső késztetés indít arra, hogy ezen a nyomon induljon a táj és múlt felfedezésére, két útvonalat ajánlok. A kettő lent délen a Jugoszláv határ közelében összeér, de az egyik legnagyobb megyénk már csak ilyen kicsi.

* * *

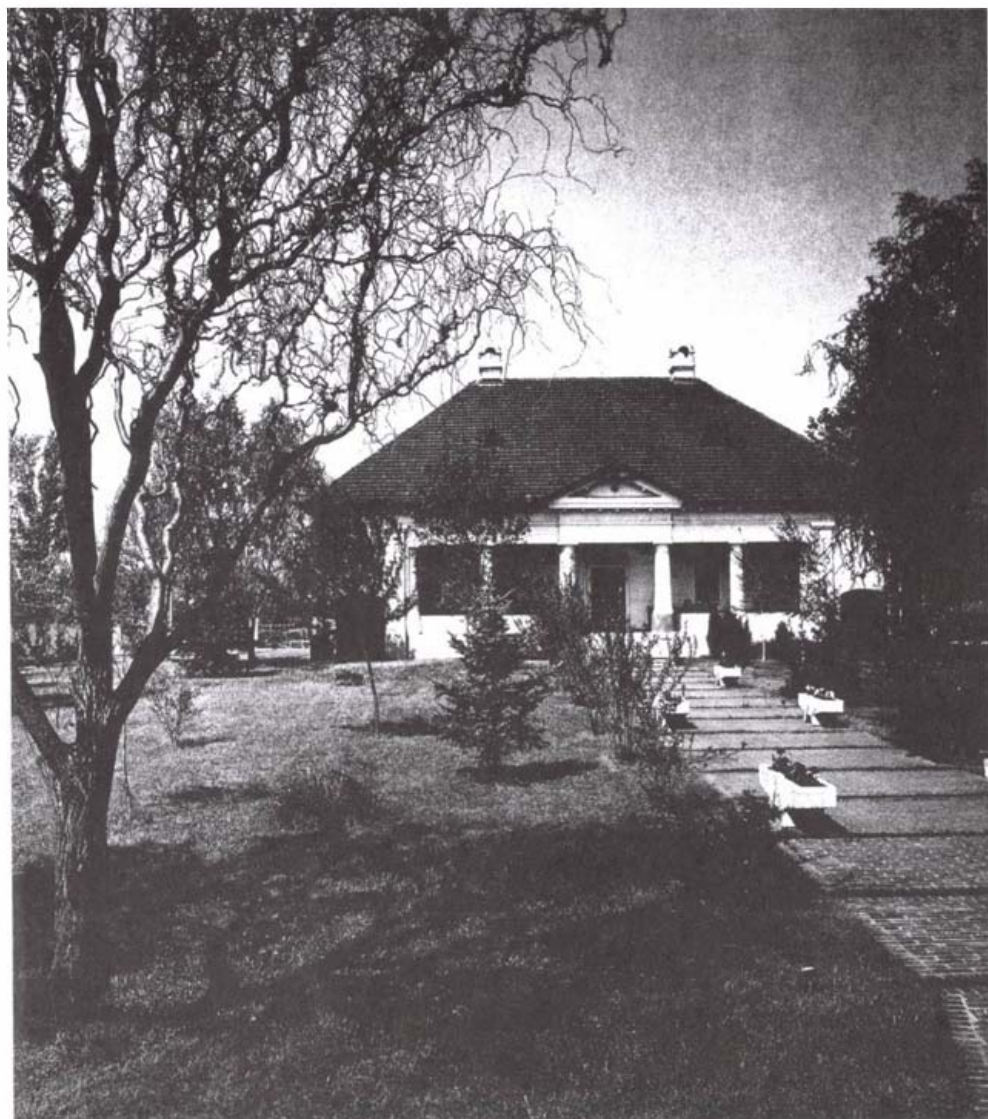
Egyik útvonalunk jobbára a Duna mentén halad, időnként kanyarodva be a Kiskunság belséjébe. Az 51. számú úton indulva Budapestről a megyehatárt átlépve **Kunszentmiklóson** vagyunk. A város szellemi arculatának meghatározója a református gimnázium és a reformátusság általában. Két jelentős egyéniség, két literátor-pap kapcsolódik így Kunszentmiklóshoz, Szász Károly (1829–1905) és Baksay Sándor.

Szász Károly költő, műfordító, egyházi író 1857–1863 között volt lelkész a városban. Ez alatt az idő alatt választotta tagjává irodalmi működése elismeréseként a Kisfaludy Társaság és levelező tagjává a Magyar Tudományos Akadémia. Kunszentmiklósról Szabadszállásra ment lelkésznek, majd 1867-től a Vallás és Közoktatási Minisztériumban dolgozott. 1884-től a Duna-menti Református Egyházkerület püspöke volt. Vele kezdtem ugyan az emlékezést, de a városban tábla vagy szobor nem őrzi hírét, s nevét.

Baksay Sándor író, költő, műfordító, az Iliász magyarítója (1832–1915) szintén lelkészként került Kunszentmiklósról 1866-ban. Előtte a megye több településén megfordult: Kecskeméten bölcsészhallgató, majd segédtanár, a református teológiát is itt végezte és 1858-ban itt szentelték pappá; Kiskunhalason a gimnáziumban tanított, Érsekcsanádön lelkész volt. Működésének döntő részében azonban kunszentmiklósi volt, minden jelentős művét itt írta. Szintén tagja volt a Kisfaludy Társaságnak és az MTA-nak. Szász Károlyt követte a püspöki székhely a Duna-menti Református Egyházkerület élén. Emléktáblája a református parókia épületén található, a Virágh-kúriában pedig kis kiállítás őrzi emlékét.

Petrovics István, aki Dunavescén lakott és bérelt mészárszéket, 1842. november 1-től a kunszentmiklósi mészárszéket is árendálta nagyobbik fia Sándor nevében. A kisebbik, István pedig vezette az üzletet. A Sándor fiú ezidőben vándorszínészként járta az országot és tartották a haragot szüleiével. 1844-ben kibékültek, ezután látogatott először Kunszentmiklósról részben öccséhez, de inkább régi barátjához, Bankós Károlyhoz. A Bankós-házban mindig szívesen fogadták, akkor is, amikor később Szalkszentmártonból járt át látogatóba, majd a szerencsétlen követválasztási kudarc után, amit itt vészelt át. Sem a Bankós-ház, sem a többi emlékhely nincs már meg. A költőre azonban tisztelettel emlékeznek a kunszentmiklósiak a klasszicista városháza falán – hiteles hely Petőfi idejéből – emléktáblával, előtte szoborral, a Virágh-kúriában pedig kiállítással. A Virágh-kúriát kívül-belül érdemes megnézni, teljes szépségében őrzi a reformkor hangulatát.

Kunszentmiklósról ismét a Duna felé kanyarodva jutunk **Szalkszentmártonba**, ahol az ország egyik legszebb irodalmi emlékhelyét láthatjuk a szépen helyreállított, gonddal és szeretettel működtetett hajdani beálló vendégfogadó épületében. 1845–1846-ban bérelték Petrovicsék a fogadót és az épületben működő mészárszéket. A véres üzemet is széppé vará-

Az egykori kunszentmiklósi Virág-kúria, ma múzeum

zsolta a gondos rekonstrukció. Hát még a korabeli hangulatú ivó a kármentővel, a szabadkéményes konyha, a ma is működő kemencék – amikkel fűtik az épületet –, s a költő egykori kis szobája. Gyermekkorra óta itt töltött legtöbb időt szüleivel, 1848 júliusa és 1846 áprilisa között mintegy 5 hónapot. Itt írt irodalmi termése igen gazdag: 112 vers – köztük a Jó öreg kocsmáros, a Szerellem gyöngyei és a Felhők ciklusok legszebb darabjai – két dráma (Zöld Marci és a Tigris és hiéna) és egyetlen regénye: A hóhér kötele. Az épület falán emléktábla jelzi a fentieket, a téren pedig a költő szobra hirdeti a szalkiak Petőfi-kultuszát.

Szalkszentmártonból Dunavecseré menet elhaladunk az egykori Vadasi Csárda erősen átalakított épülete mellett, az út jobb oldalán áll, formája még mutatja a hajdani „csárdaságot”. Ebben is többször megfordult Petőfi, barátaival együtt, az út porát leöblíteni. Verseket is kelteztet innen.

Dunavecscén 1841–1844 között volt székálló legény Petrovics István a Nagy Pál által bérelt mészárszékben, miután az 1838-as jegesár szabadszállási otthonukat, birtokukat elvitte. *Petőfi* mint obsitos katona jött ide szüleihez a Duna menti mezővárosba 1841-ben. Itt írta első zsen-géit is. 1844 tavaszán töltött itt újra két hónapot. Nagy Pálék ma is álló házában lakott ekkor, s lobbant szerelemre Nagy Zsuzsika iránt. Itt írta például a Füstbe ment terv, az Egy estém ot-ton, a Magány, a Zsuzsikához, a Hazámba című verseit. De itt rendezte sajtó alá első kötetét, a Versek 1842–1844 címűt. A házon tábla őrzi emlékét. A régi mészárszék épülete a község köz-pontjában áll. Falán emléktábla, benne a néprajzi-helytörténeti kiállítás mellett Petőfire és Vikár Bélára emlékező kiállítás látható. *Vikár Béla* (1859–1945) folklorista, költő, műfordító utolsó éveit töltötte Dunavecscén. Itt halt meg 1945. szeptember 22-én, 85 éves korában. Szobra a Művelődési Ház előtt áll, Petőfi Sándoré pedig a főtéren.

Dunavecscétől néhány kilométer délre **Apostag**. Valaha virágzó, módos kereskedőváros volt, zsidó közössége különösen szép templomot épített. Ezt 1987-ben romjaiból megmentve, felújítva faluházként működött a község, benne a könyvtárát és egy kis Nagy Lajos kiállítást.

Nagy Lajos (1883–1954) író, publicista a községhez tartozó Tabányitelek egyik tanyájában született 1883. február 5-én. Az emlékhelyet az 51-es út mentén lévő parkolóból közelíthetjük meg. A ház helyét egy elég szerencsétlenül feliratozott kő jelzi. Az író később is többször megfordult a faluban, rokonainál. A háborút és a nyilas uralmat is nagynénje házában vészelte át feleségével együtt. Kiskunhalom című, a szociográfia klasszikusának számító művében ezt a világot idézi. Varga Imre szép szobra őrzi emlékét a községben.

Ismét kanyarodjunk be Soltnál az igazi Kunság tájaira, s látogassunk el **Szabadszállásra** – azaz Szabad-Kun-Szállásra. Itt is Petrovicsékhoz jutunk. *Petőfi* szülei házasságkötésük idején, 1818-ban már béreltek itt mészárszék. Házuk továbbköltözésük után is megmaradt, ebbe költöztek vissza 1830-ban. Helyét ma Petőfi Sándor utcanév őrzi, pedig a kisebbik fiú, István született a mezővárosban, rokonlátogatást választva erre az alkalomra. 1830-ban már tehetős polgárként jöttek vissza a városba. Egy mészárszék, egy nagyvendéglőt, két kocsmát béreltek, majd a községtől nem messze lévő Csintovai csárdát is. Birtokot szereztek, gazdálkodtak, több mint 10 évig éltek itt. 1838-ban a jegesár azonban mindenüket elvitt, s csak a teljes össze-omlás után, 1841-ben költöztek el. A költő 1848 júniusában tért vissza szülei lakhelyére követ-jelöltként, s itt érte a keserű csalódás, amit Az apostol című költeményében örökített meg. Az utcanév mellett emléktábla őrzi a múltat a városháza épületén. Az épülettel szemben lévő parkban pedig Petőfi és József Attila szobra áll.

József Attila (1905–1937) anyai rokonsága élt Szabadszálláson, akiknél 1911 és 1913 között nyári szünideit töltötte – itt készült az ismert kép róla és nagyapjáról –, majd 1818-ban hetente járt le élelemért. 1919 végén, 1920 elején szintén a Pöcze rokonságnál parkolkozott, amiközben meghalt az édesanyja. Több verse tanúskodik itteni élményeiről, így a Holt vidék, a Magyar alföld, a Nyár, a Dörmögő, a Határ stb.

Szász Károly költő, műfordító, református püspök 1863–1867 között volt a mezőváros refor-mátus lelkésze. A kollégium vette fel nevét.

Szabadszállásról délkeletre haladva a nevezetes Kolon-tó mellett fekvő **Izsáknak** vegyük utunkat. Időrendbe szedve az ide fűződő irodalmi emlékeket, először *Mátyási Józsefet* emlí-tjük, aki ebben a községben született 1765. március 25-én. Apja a református gyülekezet lelké-sze volt. Tanulmányai és munkája sok helységbe vezérelte. Idősödvé Kecskeméten telepedett le, ott is halt meg 1848. január 15-én. Kecskemét leírásánál szólunk róla részletesebben.

1820–1822 között *Táncsics Mihály* segédtanítóként működött Izsákon, *Életpályám* című művében ezt a két évet nevezte legszebb időszakának.

1946-ban az Írószövetség nyaraltatási akciót szervezett íróknak. Ennek során töltött hat he-tet Izsákon *Berda József* is, aki a Magvető-írók élő folyóiratának irodalmi műsorára több neves író és költőt hívott meg.

Petőfi nyomán délre fordulva jutunk **Kiskőrösre**. A város főtéren, a Petőfi téren álljunk meg. *Petőfi Sándor* 1823. január 1-jén a ma is álló kis házban látta meg a napvilágot. A szülőhá-zat 1878-ban megvásárolta az Írók és Művészek Társasága, melynek nevében Jókai Mór vette át 1882. október 17-én. Azóta látogatható, de sokáig üresen állt, csak a koszorúk és szalagok voltak benne. 1951-ben már kiállítás is működött, de a teljes rekonstrukció 1952. december 29-re fejeződött be, s utána az épület múzeumként működött. Később, 1969. augusztus 4-től a

szülőház melletti múzeumépület adott otthon a költő életművét bemutató kiállításoknak. 1985-ben egyedülálló kezdeményezése volt a városnak, hogy a szülőház melletti telken Petőfi műfordítóinak létesítettek szoborparkot, amit július 31-én avattak és azóta is fejlesztik, újabb és újabb szobrok felállítására kerül sor.

Szintén Kiskőrösön állítottak elsőként szobrot *Szendrey Júliának* 1986-ban, Domonkos Béla alkotását. 1997. december 31-én a város vette tulajdonába a szülőházat, ami azóta új múzeum-épülettel, új állandó és időszakos kiállításokkal várja a látogatókat. Ebben az épületben nyert elhelyezést a korábban az evangélikus paplakban létesített Petőfi képtár is. Magyarország első köztéri Petőfi szobrát a kőrösiek állították 1862-ben, közadakozásból. 1861-ben helyezték el a szülőházon a ma is látható emléktáblát. A szobor ma a szülőház udvarán áll, helyére 1927. július 31-én állították a ma is látható szobrot – szintén adományokból – Szentgyörgyi István munkáját. Itt a főtéren látható a hajdani mészárszék helyének jelölése és emléktáblája.

Jókai Mór az előbb említett alkalommal járt a városban, lakása a szülőház szomszédságában álló épületben volt, ezt emléktábla is jelölte. Azonban a városrendezés áldozatául esett a ház – éppen a szoborpark melletti új épület áll a helyén –, s az emléktábla sem került fel rá.

Köröshöz alig tíz kilométerre van Kecel. Itt született 1930. május 23-án *Raffai Sarolta* író. Kalocsán szerzett tanítói oklevelet és a város körüli falvakban tanított. Első művei megjelenése után a kalocsai könyvtárban dolgozott, 1971–1974 között országgyűlési képviselő, majd az országgyűlés alelnöke volt. 1978–1983 között a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója. Mindvégig kalocsai lakos maradt, a Malom utca 7. szám alatt lakott. Kalocsán halt meg 1989. szeptember 22-én.

Kecelről Kalocsa felé ismét a Dunához közelítünk. **Kalocsán** az előbb leírtaktól jó pár évszázadot visszatekintve is találunk irodalmi vonatkozást. A Szent István által alapított kalocsai egyháznak 1480-tól *Váradai Péter* (1450 k.–1501) volt az érseke, humanista, nagyműveltségű főpap. Levelezése irodalmi értékű. 1483 körül Mátyás király megbízásából összegyűjtötte Janus Pannonius műveit, ezeket több példányban másoltatta. Alacsony sorból emelkedett fel, kitűnő képességeit Mátyás udvarában kamatoztatta, a király bizalmasa volt. 1484-ben azonban kegyvesztett lett, Árva várába záratta a király, de méltóságaitól nem fosztotta meg. Mátyás halála után szabadult, s vonult vissza érsekségébe. Székhelyét később Bácsra tette át, itt is halt meg.

Kalocsáról Bajára tartva útba esik **Érsekcsanád**. Szép, népművészetéről – főleg viseletéről – híres község. 1862–1866 között itt volt református lelkész *Baksay Sándor* író, költő, műfordító, református püspök, akiről Kunszentmiklósnál szoltam bővebben. Emlékét sajnos semmi nem őrzi a faluban.

Baja látképe egy 1820 után készült metszeten

Baja a megye déli részének „fővárosa”, szellemi központja, a Duna-part gyöngyszeme. Irodalmi emlékeit az irodalommal inkább csak érintőlegesen kapcsolatos hírességgel kezdjük, *Martinovics Ignác Józseffel* (1755–1795), aki 1772–1773-ban Baján ferenceseknél tanult, s tette le szerzetesi fogadalmát 1773. április 24-én. A kolostor falán tábla emlékeztet erre.

A város leghíresebb literátora volt *Tóth Kálmán* (1831–1881) költő, író, szerkesztő. A mai Tóth Kálmán utca 6. számú ház helyén állt uradalmi tisztikabban született 1831. március 30-án. Ezt emléktábla örökíti meg. Később az ún. Zichy-házba költöztek. A ferencesekhez járt iskolába 1839–1845 között, amit szintén emléktábla jelöl. Ezután lépett a bencés rendbe, s Pannonhalmán folytatta tanulmányait. Egy év után azonban kilépett és Pécsen tanult jogot. A szabadságharcban hadnagyként szolgált. Részt vett a Hölgyfutár, a Bolond Miska, a Fővárosi Lapok szerkesztésében. A Kisfaludy Társaság és az MTA tagja volt, 1865–1876 között Baja országyűlési képviselője. Az 1850-es évek egyik legnépszerűbb dalköltője, drámáit a Nemzeti Színház adta elő. Szobra a róla elnevezett téren áll. Bezerédi Gyula alkotását 1895-ben avatták. A városi könyvtár és gimnázium is őrzi nevét.

Baján töltötte gyermekéveit *Heltai Jenő* (1871–1957), akinek apja 1879–1884-ig itt volt terménykereskedő.

2000-ben, a milleniumi megemlékezések során került emléktábla a Petőfi Sándor utca 86. számú házra, ahol *Babits Mihály* (1883–1941) költő, szerkesztő lakott, amikor az 1905–1906-os tanévben a ciszterci – ma III. Béla – gimnáziumban tanított.

Meg kell említeni azt is, hogy *Csáth Gézá*t (1887–1919) nem sokkal halála előtt a bajai kórházban gyógyították néhány hónapig.

Ha kedvünk és időnk van, Bajáról kelet felé, Észak-Bácska belsejébe utazhatunk. **Madarast** érintve arra emlékezzünk, hogy 1849 augusztusában néhány hétig a község melletti Kis-Tomaj-pusztán rejtőzött *Vörösmarty Mihály* és *Bajza József*.

A kb. 10 kilométerre lévő **Bácsalmáson** szobrot állítottak *Vörösmarty* tiszteletére, akit 1848-ban követve választottak a bácsalmásiak. Az általános iskola a költő nevét vette fel.

Kelebia szomorú emlékü hely. *Csáth Géza* író (1887–1919) miután a kórházból megszökött, itt a demarkációs vonalnál fogták el 1919. szeptember 11-én, mire ő nagy adag kábítószerral megmérgezte magát.

Mélykút községben született 1877. december 8-án *Fenyő Miksa* kritikus, szerkesztő, akinek neve egybeforr a Nyugat című folyóirattal. Kisgyermek korában Budapestre költöztek. Bécsben halt meg 1972-ben.

* * *

A Duna–Tisza köze belsejében haladva – második utunkon – a tájegység és a megye fővárosában **Kecskeméten** kezdjük a múltbéli kalandozást. Láthatóan két fő helyszíne van Kecskeméten az írással foglalkozó hírességeknek, a Kegyesrendiek rendháza a Piarista templom mellett, a Jókai utca elején és a református kollégium és főiskola, az ún. Ókollégium a Lestár téren.

Nehéz sorrendet állítani az emlékezésre méltó literátorok között. Kezdjük a „legkecskeméti”-vel, *Katona Józseffel* (1791–1830). A mai Katona József utca 5. számú ház helyén állott házban született 1791. november 11-én. A házban ma emlékmúzeum működik, a falán emléktábla hirdeti, hogy „itt született a Bánk bán költője”. Tanulmányait Kecskeméten a piaristáknál (emléktábla a rendház falán), majd Pesten végezte, itt jurátuskodott, ügyvédként is dolgozott, s itt került kapcsolatba a színházzal. 1820. november 3-án al-, majd 1826-ban főügyésszé választották. Így visszajött szülővárosába. Irodalmi tevékenységével felhagyott, teljesen a közszolgálat foglalta le. 1830. április 16-án a mai helyén állt régi városháza kapujában szívszélhűdés érte. Erre emlékeztet az 1936-ban felállított kettéhasadt köemlék „*Itt hasadt meg a szíve Kecskemét legnagyobb fiának*” felirattal.

Az első kecskeméti világi köztéri szobrot neki állították a kecskemétiak 1861-ben. Dunaiszky László alkotása a vasútállomás előtti Katona József parkban állt – amíg pár éve a szorgos fémgörnyítő el nem lopták. A nevét viselő színház homlokzatán, a főbejáratától balra látható szoborportréja Hausbeiterner Henrik, bécsi szobrász munkája. A színház mellett Vigh Tamás által készített szobra áll, melyet 1962. december 16-án avatott fel Kodály Zoltán és Illyés Gyula. Korábban ezen a helyen a Czélkúti-Züllich Rudolf Katona-szobra állt fél évszázadon át, melyet Tomori Theodorovits Anasztáz adományozott a budapesti Nemzeti Színház elé. 1858-as avatása után azonban a fővárosi közönségnek nem tetszett a város első egyszala-

kos köztéri szobra. 1881-ben ajánlották fel Kecskemétnek, ahol először a Műkertben állították fel. 1962-ben a Katona József Gimnázium előcsarnokába került.

Halálában igen hányatott sorsa volt a költőnek. Közadakozásból temették el a város fő-ügyészét, majd halálának 100. évfordulóján avatták második temetkezési helyén Márton Ferenc és Siklódi Lőrinc síremlékét. Jelenleg harmadik „nyughelye” látogatható az új köztemetőben, ahová 1963-ban helyezték át a Szentháromság temető felszámolásakor. Katona József nevét viseli az eddig említettekén kívül a megyei könyvtár, a múzeum, egy tér és a város irodalmi társasága. A Katona József Társaság az ország egyik legrégebbi irodalmi egyesülete, 1894-ben alakult Katona József Kör néven.

„...itt lett belőlem ember és különösen itt lett belőlem magyar író...” vallja Kecskemétről *Jókai Mór* (1825–1904). Joghallgatónak került a városba 1842–1844 között. Első éjjelén a „Cserepesben” – a fogadó nevét tetőfedéséről kapta – szállt meg. A Piaristák terénél, (a régi SZTK falán) emléktábla jelzi a tulajdonképpen Arany Sas vendégfogadónak nevezett intézmény helyét, ahol egyébként a szintén kecskeméti származású Kelemen László színtársulata az első kecskeméti színlelőadást tartotta. Jókai Mór ezután Gyenes Mihály városi főmérnök házában lelt lakást és szerető társakat. A Jókai utca 6. számú házon – a hajdani Gyenes ház helyén – tábla hirdeti ezt. A ház egyébként átnyúlt a kis sétaterre, ma Gyenes térre, ahol még áll az eredeti ház átalakított része. Petőfi és más barátai, így Ács Károly, Muraközy János stb. társaságában kedves órákat töltött, itt másolta Zsidó fiú című darabját Petőfi, hogy a Magyar Tudós Társaság drámapályázatára beküldhesse.

A Jogakadémia az Ókollégium épületében, a Lestár téren működött. Ma a református kollégium épülete. Itt látogatta meg Petőfi, akinek az épület jobb oldalán lévő kis kapuban ugrott a nyakába a Móric fiú – a hagyomány és az emléktábla szerint. Az épület első emeleti pihenőjében is áll Jókai emléktábla. Hétköznapi regényében az 1840-es évek Kecskemétiét örökítette meg. A Megyei Művelődési Központ mögött, a Korona utcában állt a Korona vendégfogadó, ahol 1833–1868 között a kecskeméti színjátszás kapott teret, itt léptek fel a vándortársulatok. Az emléktábla szerint „*Itt álmodozott mint vándorszínész örök dicsőségről Petőfi Sándor és itt lépett fel 1843–1844-ben három ízben, mint műkedvelő Jókai Mór.*”

Petőfi Sándor (1823–1849) 1828. május 10-én járt először a híros városban – ekkor írta be Schiffendekker Dániel tanító úr a jó hírű evangélikus iskolába. Az iskola helyén épült a századforduló idején az evangélikusok bérháza, az ún. Luther-udvar. 1912-ben ennek bejárata fölött – bizony olvashatatlan magasságban – helyezték el emléktáblát, a Szabadság térre nézve. A városközpont rehabilitációja során kibontották az Ybl Miklós által tervezett evangélikus templomot a köré épített bazársorból, s 1984-ben újabb, jól látható, koszorú elhelyezésére is alkalmas emléktáblát állítottak a hajdani iskolára, Schiffendekker tanító úrra és Petőfire emlékezendő, az Arany János utca felől.

A kis Petrovics Sándor lakása nagybátyjánál, Hrúz Mihálynál volt. Az ő háza a Szabadság tér és a Nagykörösi utca sarkán állt. Ma az OTP-t és lakásokat magába foglaló épület áll a helyén. 1843-ban, amikor vándorszínészként érkezett Kecskemétre, a színház közelében, a postaközi-állomásnál lévő Postasíp vendéglőben szállt meg, majd albérletbe költözött. Innen látogatta Jókait a már említett helyeken és lépett fel a Korona vendéglő színpadán, ahol legnagyobb színészi sikerét aratta a Lear király bolondjának szerepében.

1848. március 15. századik évfordulóján a Városháza falán állított a város közönsége emléktáblát a költő tiszteletére a Jövendőléts soraival. Az Aranyhomok szálloda falán elhelyezett tábla emlékeztet arra, hogy itt működött *Szilády Károly* nyomdája, ahol Jókai, Petőfi és Ács Károly közös kötetét szerette volna kiadni, s ez ügyben látogatták meg a neves nyomdászt. *Szilády* nyomdájának kései utóda ma Petőfi nevét viseli.

Ács Károly (1824–1894) költő, író, műfordító, Jókai barátja és diáktársa a kecskeméti református jogakadémián. Jókai által festett portréja a református könyvtárban látható.

Petőfinek 2000-ben állítottak szobrot, Pálffy Gusztáv alkotását a Petőfi Városban. Szintén Pálffy Petőfi-portréja van a Petőfi Sándor Általános Iskola falán (Budai utca 7.), amely 1973-ban vette fel a költő nevét.

Mátyási József (1765–1849) költő, író. 1824-ben költözött Kecskemétre. Felvilágosult, hazafias versei a kor népszerű költőjévé tették. Háza a Rákóczi és Mátyási utca sarkán, a mai Törvényszék helyén állt. Itt látogatta meg 1795-ben Csokonai Vitéz Mihály, s itt volt Kecskemét

Kecskemét, Városháza

irodalmi életének központja. Kecskemét városi tanácsa irodalmi működéséért 1827-ben polgárjoggal tisztelte meg. Nyolc kötete jelent meg. Kecskeméten halt meg 1849. január 15-én.

Kada Elek (1852–1913) író, újságíró, ügyvéd, 1897-től Kecskemét polgármestere. A város felvirágzása az ő nevéhez is fűződik. 1852. május 2-án született a Kada Elek és Budai utca sarkán lévő emeletes társasház helyén álló házban, mint ezt az emléktábla is jelzi. Ő alapította a könyvtárat, a múzeumot és a művésztelepet. Tárcákat, regényeket, színdarabokat írt.

A Batthyány utcai Horváth-ház a múlt század közepén Kecskemét kulturális életének központja volt. Megfordult itt Petőfi, Jókai, sőt Vörösmarty Mihály is. Két literátus hajlamú fiú származott a családból. Az idősebbik *Horváth Cyrill* – eredetileg József – (1804–1884) filozófus, drámaíró, piarista pap. Irodalmi hagyatékát öccse, Horváth Döme adta ki, nevét utca viseli a Piaristák rendháza mellett. A fiatalabbik fiú *Horváth Döme* (1819–1899) író, műfordító. Ő szülővárosában töltötte élete legnagyobb részét, itt született 1819. október 26-án és halt meg 1899. február 14-én, s viselt hivatalt, vett részt a város közéletének irányításában. Ő indította el a kecskeméti Katona-kultuszt. Az emléktábla „*Kecskemét Kazinczyjának*” nevezi. Szobra a Katona József parkban áll, Boldogfai Farkas Sándor alkotása.

Rövid ideig volt Kecskemét lakója *Táncsics Mihály* (1799–1884), aki 1823-tól 1825-ig szolgálódiákként a piaristák gimnáziumának tanulója volt. A rendház falán lévő emléktábla neves diákjai között őt is felsorolja.

A piarista rendház folyosóján van emléktáblája *Sík Sándornak*, aki az iskola diákjaként itt érettségizett 1906-ban.

A „*Napbarnította alföld hű fia, az aranyló homok énekese*” – ahogy az emléktábla hirdeti – *Sántha György* (1888. április 6.–1974. február 18.) költő. Háza a Gyenes tér 16. szám alatt állt, ahol élete javát töltötte. „*Ady korai híve, a népi írók barátja*” – folytatva az emléktábla szavaival. Ő is a piaristáknál tanult, majd külföldi egyetemekre járt. Kiskunfélegyházán, 1919-től Kecskeméten tanított. Otthonában vendégei között sorolhatjuk Féja Gézát, Németh Lászlót, Móricz Zsigmondot, Sinka Istvánt, Illyés Gyulát, Tamási Áront és a magyar irodalom jeles alakjait.

Móricz Zsigmond emlékét egy szobor őrzi a városhoz tartozó Hetényegyházán. 1935-ben a város közéletének és gazdaságának fellendítésére írói üdülőterületet terveztek ide. *Tóth László*

nyomdaigazgató – a népi írók barátja – javaslatára vett telket Móriczon kívül, például Sárközi György és Németh László is. Az üdülőből azonban nem lett semmi.

Németh László (1901–1975) író különösen jó kapcsolatban volt Tóth Lászlóval. Sokszor megfordult a városban, a Részvény Nyomdában készült Tanú című folyóirata. Több kötetét is itt nyomtatták, így az Ember és szerep címűt, aminek honoráriumaként kapta a fent említett telket.

Eddig azokról szoltunk, akiknek emlékét valami jel őrzi a városban. Ez is tekintélyes névsor, de mennyi még azok száma, akik kapcsolódnak Kecskeméthez, az emlékezeten és a szakirodalmon kívül azonban ezt nem jelöli semmi. Legalább egy felsorolás erejéig tisztelegjünk előttük is:

Beöthy László (1826–1857) író, humorista. Jogi tanulmányait a kecskeméti református főiskolán végezte az 1840-es évek közepén. Itt írta, s jelentette meg Hajnalka című regényét 1846-ban.

Csuzi Cseh Jakab (1639–1695) református egyházi író, 1656–1658 között kecskeméti rektor.

Dékány András író 1903. január 11-én Kecskeméten született. Ifjúsági regényei ismertek.

Endrődi Sándor (1850–1920) költő, Kecskeméten próbálkozott az érettségivel a piarista gimnáziumban, sikertelenül.

Eötvös Károly (1842–1916) író, politikus 1846-ban a református jogakadémián hat félévi vizsgát tett le.

Falu Tamás (1881–1977) költő 1899-ben itt fejezte be középiskoláit és tett érettségit.

Hevesi József (1857–1929) író, újságíró Kecskeméten végezte középiskoláit, itt kezdte irodalmi munkásságát.

Molter Károly (1890–1981) erdélyi magyar író, 1904–1908 között a kecskeméti református gimnáziumban tanult. Itteni élményeiről Tibold Márton című regényében írt.

Obernyik Károly (1815–1855) író, 1851-től a kecskeméti református kollégium klasszika filológia tanára haláláig. Bár a kolera elől Pestre menekül, a betegség utoléri s Pestre érkezve meghal.

Révni Miklós (1750–1807) nyelvtudós, költő, szerkesztő. Kecskeméten lépett a piarista rendbe 1769 októberében, s 1771. október 24-én tette le a szerzetesi fogadalmat.

Révay József író, műfordító, klasszika filológus 1881. november 22-én született Kecskeméten. A piaristáknál fejezte be gimnáziumi tanulmányait, s bár élete nagy részét más városokban töltötte, szülővárosában halt meg 1970. február 19-én, ahol rokonai éltek.

Szabolcska Mihály (1861–1930) költő, 1877–1878-ban szolgadiák a református kollégiumban.

Szász Károly (1829–1905) költő, műfordító, református püspök, 1853–1854-es tanévben a református gimnázium tanára (ld. még Kunszentmiklósnál).

Végh Mihály (XVI. sz.) városi főbíró. Kecskeméti Végh Mihály néven ismert az irodalomtörténetben. 1567-ben lefordította a LV. zsoltárt. Ez a „Mikoron Dávid nagy búsulatában” kezdetű parafrázis Kodály Zoltán Psalmus Hungaricus révén lett világhírű.

Innen délre harmincegynéhány kilométer a kiskun kapitányok hajdani székhelye **Kiskunfélegyháza**. Egyik leghíresebb fia *Petőfi Sándor*, az ő szülővárosa rangjára is pályázott a város. Azonban elég dicsőség és büszkeség az, hogy a költő gyermekkorát ott töltötte, első és meghatározó élményei odakötik. Ez a realitás fontosabb, mint a felesleges viták és vágyak. A város hagyományokat Kiskunfélegyháza odaadóan, méltón őrzi. Petrovics István családja 1824 végén költözött Félegyházára, a katolikus templom mögött – a mai Petőfi Sándor utca 7. számú ház helyén volt a lakásuk. Az 1830-ig bérelt mészárszék pedig a város közepén álló Hattyúházban volt. Nevét a homlokzatán lévő díszítésről kapta, ma a költő nevét viselő városi könyvtár működik benne. Mindkét helyen emléktábla látható. A lakóház helyén álló épület falán a kiskőrösi kezdeményezést követve 2001. március 15-én a költő román műfordítójának, Eugen Jebeleanu-nak bronz reliefjét avatták fel – s párhuzamosan ugyanezt Fehéregyházán is. Az alkotó Ungor Csaba szobrászművész.

A Petőfi utca 7. számú házban a városi önkormányzat létesített és működtet a költő életútját bemutató kiállítást. A rajta látható emléktáblát 1867-ben állították, ez hirdeti, hogy „Itt élt gyermekéveit Petőfi”. A Hattyúházban lévő tábla szerint ez a hely a költő életének tanúja. A város főterén, amely szintén Petőfi nevét viseli, Köllő Miklós szép Petőfi-szobra áll. A szobrot erede-

tileg Segesváron állították fel 1897-ben, a millennium ünnepkörében. Az első világháború alakulása, a front közeledése azonban arra készítette a várost, hogy a szobrot elmenekítsék. Budapesten várta további sorsát, míg újraállításának lehetőségét Kiskunfélegyháza nyerte el. 1922-ben avatták mai helyén.

Kiskunfélegyháza másik híres fia *Móra Ferenc* (1879–1934) író, könyvtár- és múzeumigazgató, főleg a gyermek és ifjúsági irodalom kedvelt szerzője. 1879. július 19-én született a Szarvas, ma Móra Ferenc utca 19. számú házban. Később költöztek a Daru utcába, amit a Daru utcától a Móra Ferenc utcáig című önéletrajzi kötete nyomán sokáig szülőhelyének vélték. A kutatás tisztázta a helyzetet, s a szülőházban 1972 óta emlékmúzeum működik, a Daru utcában pedig Istók János Móra szobra őrzi emlékét. Az elemi iskolát és a gimnáziumot Félegyházán végezte, az itteni főgimnáziumban érettségizett 1897-ben. Ma az ő nevét viseli.

Bátyja, *Móra István* író is Félegyháza szülőtte, 1864. október 24-én látta meg a napvilágot. Elemi és középiskoláit szintén itt végezte, s tanítói oklevelet szerzett (ld. még a 142. oldalon).

1881. november 10-én ebben a városban született *Falu Tamás* (1881–1977) költő is, és töltötte itt gyermekkorát, míg gimnáziumba Kecskemétre került.

1928–1932 között a tanítóképző diákja volt *Darvas József* (1912–1973) író, újságíró. Az iskola falán emléktáblát helyeztek el tiszteletére.

A Kiskunság belsejében választott utunk utolsó állomása **Kiskunhalas**, a csipke városa. Utána kapcsolódunk előző útvonalunk utolsó állomásához, Kelebiához. Halason feltétlenül meg kell nézni a Csipke-házat, a világhírű népművészeti-ipari ág csodálatos bemutatóját. Irodalmi emlékeket ugyanis jobbra lélekben őriznek itt.

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805) költő, 1795. április-májusban legációban járt a városban, Péter István főbíró vendégeként. Ezt az eseményt a református templom falán felállított emléktábla jelzi.

Vajda János (1827–1897) költő, miután a szabadságharc bukása után közkatonaként szolgált, az osztrák hadsereg kataszteri hivatalában dolgozott. Ebben a minőségében járt 1851 tavaszán Halason.

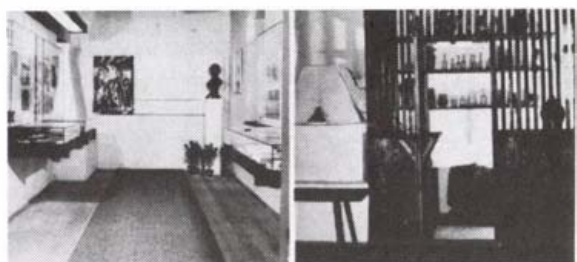
Azt már említettük, hogy *Baksay Sándor* író, műfordító itt is tanított a református gimnáziumban 1855–1862 között.

Születését tekintve talán *Kerekes Sámuel* köthető a városhoz, a Hadi és Más Nevezetes Történetek szerkesztőjéé. Ezt azonban nem találtam megerősítve. Jó volna, ha igaz volna.

Emléktáblát az utóbbi három alkotóról ne keressünk, szobrot sem.

* * *

Azért szép út volt mindkettő. Pár évszázad magyar irodalma mennyi kisebb-nagyobb nyomot hagyva suhant át a Duna-Tisza közén. Az emlékek őrzésére sem panaszkodhatunk, s ha elégedetlenek vagyunk, azt is azért tesszük, hogy felhívjuk a figyelmet a pótolandókra, s ötletet adjunk a hagyományápolóknak.

Szalkszentmárton, Petőfi Sándor Emlékmúzeum

Birck Edit